

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی و نقد دیدگاه ابوزهو در مورد تاریخ حدیث در قرن اول

استاد راهنما:

دکتر رضیه سادات سجادی

نگارنده:

سیده محبوبه کشفی

پاییز ۹۳

تقدیم به

به نام پروردگار هستی بخش آغازگرم، که امید است این نوشتار مورد رضای خداوند قرار گرفته باشد.

این دست نوشته را تقدیم می کنم:

به استاد بزرگوار و دلسوزم، سرکارخانم دکتر سجادی که شوق هرچه بیشتر آموختن را در من زنده کردند.

به پدر و مادر عزیزتر از جانم که موفقیت خود را مدیون دعاهای آنها هستم.

و به تمام کسانی که به واقع بسان جویباری کوچک، سنگ به سنگ راه را با من لمس کرده و در این وادی مرا تنها نگذاشتند.

تشکر و قدردانی

نخستین سپاس و ستایش از آن خداوندی است که بنده کوچکش را در دریای بیکران اندیشه، قطره ای ساخت تا وسعت آن را از دریچه اندیشه های ناب آموزگارانی بزرگ به تماشا نشیند. اکنون که در سایه سار بنده نوازی هایش پایان نامه حاضر به انجام رسیده است، بر خود لازم می دانم تا مراتب سپاس را از بزرگوارانی به جا آورم که اگر دست یاریگرشان نبود، هرگز این پایان نامه به انجام نمی رسید.

از استاد گرانقدرم سرکار خانم دکتر سجادی که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشته و در تمامی مراحل انجام این پایان نامه پیوسته راهنمای من بودند، کمال سپاس را دارم و سپاس دیگر از مهربانترین همراهان زندگی، پدر و مادر عزیزم، که حضورشان در فضای زندگی مصداق بی ریای سخاوت بوده است.

چکیده

حدیث، به عنوان دومین منبع استنباط احکام اسلام پس از قرآن کریم از زمان رسول خدا (ﷺ) مورد توجه مسلمانان بوده است به گونه ای که در زمان حیات پربار آن حضرت همواره عده ای سعی در حفظ این میراث گرانبار داشته اند و این مهم را در دوران های بعد نیز به شیوه های مختلف به سرانجام رساندند. در دوران برخی از حاکمان، به دلایلی نقل و نگارش حدیث رسول خدا (ﷺ) را جایز ندانستند و در همان دوران عده ای از صحابه آن حضرت، نقل و نگارش این میراث گران سنگ را مهمترین وظیفه خویش دانسته و بدان اقدام نمودند. تحلیل و بررسی تاریخ پرفراز و نشیب نقل و نگارش حدیث همواره مورد اهتمام محققان مسلمان بوده است. برخی از محققان حدیث پژوه دوران معاصر همچون محمد ابوزهو، در تألیفات خویش به توجیه عملکرد دست اندرکاران این امر پرداخته اند. قابل اشاره است که اعتقاد ابوزهو بر موضع مثبت پیامبر نسبت به کتابت حدیث بوده است، و به بیان توجیهاات ممانعت این مهم در زمان خلفای سه گانه پرداخته است. هدف نگارنده بر این است که علاوه بر بیان و نظام بخشی نظرات ابوزهو، به تحلیل و نقد توجیهاات مانعان تدوین حدیث از منظر وی به روش توصیفی - تحلیلی پردازد و بدین طریق موضع حقیقی پیامبر اکرم (ﷺ) و اصحاب ایشان نسبت به این مهم تبیین گردد.

کلمات کلیدی: پیامبر اکرم (ﷺ)، صحابه، تاریخ حدیث، منع نگارش حدیث، ابوزهو.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....

فصل اول: کلیات

۵	۱-۱. تعریف مسئله.....
۵	۲-۱. سؤالات تحقیق.....
۶	۱-۲-۱. سؤال اصلی.....
۶	۲-۲-۱. سؤالات فرعی.....
۶	۳-۱. فرضیه های تحقیق.....
۶	۴-۱. پیشینه تحقیق.....
۸	۵-۱. ضرورت انجام تحقیق.....
۸	۶-۱. روش تحقیق.....
۸	۷-۱. درباره ابوزهو.....

فصل دوم: بررسی مبانی ابوزهو در مباحث تاریخ حدیثی

۱۲	۱-۲. دیدگاه ابوزهو نسبت به حدیث عرضه ی قرآن بر سنت و بررسی آن.....
۱۷	۲-۲. جواز ترک عمل به حدیث از منظر ابوزهو و بررسی آن.....
۲۱	۳-۲. عدالت صحابه از منظر ابوزهو و بررسی آن.....

- ۴-۲. جواز اجتهاد صحابه از منظر ابوزهو و بررسی آن..... ۳۱
- ۵-۲. امی بودن صحابه از منظر ابوزهو و بررسی آن..... ۳۴
- ۶-۲. انتساب جعل حدیث به شیعیان از منظر ابوزهو و بررسی آن..... ۳۵
- نتیجه..... ۳۹

فصل سوم: بررسی تدوین حدیث در زمان پیامبر اکرم (ﷺ)

- ۱-۳. تدوین حدیث در زمان پیامبر (ﷺ) از منظر ابوزهو..... ۴۱
- ۱-۱-۳. منع مطلق تدوین حدیث در زمان پیامبر (ﷺ)..... ۴۱
- ۱-۱-۱-۳. بررسی دلایل منع مطلق تدوین حدیث از منظر ابوزهو..... ۴۲
- ۱-۱-۱-۱-۳. ترس از التباس قرآن با سنت..... ۴۲
- ۱-۱-۱-۳. عدم رواج کتابت در زمان پیامبر (ﷺ)..... ۴۷
- ۲-۱-۳. منع نسبی تدوین حدیث در زمان پیامبر (ﷺ)..... ۵۳
- ۱-۲-۱-۳. روایات اذن، دال بر اختصاص کتابت به گروهی خاص..... ۵۳
- ۲-۲-۱-۳. روایات نهی، بیانگر کتابت حدیث با قرآن در صحیفه ای واحد..... ۵۷
- ۳-۱-۳. قابل جمع بودن روایات اذن و نهی..... ۵۸
- ۱-۳-۱-۳. بررسی نظرات ابوزهو در جمع روایات اذن و نهی..... ۶۰
- ۱-۱-۳-۱-۳. بررسی فرض اول..... ۶۱
- ۲-۱-۳-۱-۳. بررسی فرض دوم..... ۶۱
- ۳-۱-۳-۱-۳. بررسی فرض سوم..... ۶۲

- ۶۲ ۳-۱-۳-۱-۴. بررسی فرض چهارم.
- ۶۳ ۳-۲. جمع بندی نظرات ابوزهو پیرامون وضعیت حدیث در زمان پیامبر (ﷺ)
- ۶۳ ۳-۲-۱. بررسی عقلی نظریه نهی از کتابت در حیات پیامبر (ﷺ)
- ۶۴ ۳-۲-۲. بررسی تاریخی نظریه نهی از کتابت.
- ۶۴ ۳-۲-۲-۱. شواهد دال بر اهتمام پیامبر (ﷺ) به کتابت.
- ۶۹ ۳-۲-۲-۲. شواهد دال بر اهتمام صحابه به کتابت.
- ۷۱ نتیجه.

فصل چهارم: بررسی تدوین حدیث پس از رحلت پیامبر اکرم (ﷺ)

- ۷۴ ۴-۱. بررسی تدوین حدیث پس از رحلت پیامبر اکرم (ﷺ) از منظر ابوزهو.
- ۷۵ ۴-۱-۱. خلفای راشدین و تدوین حدیث از منظر ابوزهو.
- ۷۶ ۴-۱-۱-۱. تدوین حدیث در زمان خلیفه اول.
- ۷۸ ۴-۱-۱-۲. تدوین حدیث در زمان خلیفه دوم.
- ۸۴ ۴-۱-۱-۳. تدوین حدیث در زمان خلیفه سوم.
- ۸۶ ۴-۱-۱-۴. تدوین حدیث در زمان حضرت علی (علیه السلام).
- ۸۸ ۴-۱-۲. صحابه و تدوین حدیث از منظر ابوزهو.
- ۸۸ ۴-۱-۲-۱. عدم نقل صحابه.
- ۸۹ ۴-۱-۲-۱-۱. بررسی عوامل مؤثر در عدم نقل صحابه از منظر ابوزهو.
- ۹۴ ۴-۱-۲-۲. تغییر روش صحابه و نقل حدیث.
- ۹۶ ۴-۱-۲-۲-۱. حدیث در زمان عمر بن عبدالعزیز.

۹۶۲-۲-۲-۱-۴ بررسی گزارش ها پیرامون دستور تدوین حدیث
۱۰۱۳-۲-۲-۱-۴ برخی مدوتان حدیث از منظر ابوزهو
۱۱۴نتیجه
۱۱۵نتیجه گیری
۱۱۶پیشنهادات
۱۱۷فهرست منابع

مقدمه

بررسی تاریخچه پرفراز و نشیب های تدوین حدیث به ویژه در قرن اول، از جمله مسائلی است که اذهان محققان را به خود مشغول داشته و منجر به ارائه نظرات متعدد در این زمینه گشته است. اهتمام اندیشوران مسلمان به مبحث حدیث از صدر اسلام، منجر به تحریر تألیفات متعدد در عرصه دانشهای تاریخ حدیث، مصطلح الحدیث، فقه الحدیث و رجال گردیده است. تاریخ حدیث، دانشی است که به منشأ پیدایش و تحولات دانش های پیش گفته می پردازد. این دانش به پرسش های مهمی از جمله زمان آغاز کتابت و تدوین حدیث، مراحل و ادوار سیر تدوین حدیث و ... پاسخ می دهد.

مطالعه سیر تاریخی رسالت نبی اکرم اطلاعاتی را پیرامون حضور فعال کاتبان وحی، نگارش نامه ها و معاهدات به دست می دهد که این ها شواهدی متقن در اثبات رواج تدوین حدیث در زمان رسول اکرم (ﷺ) و اهتمام ایشان است. اما پس از رحلت پیامبر اکرم (ﷺ)، نقل و نگارش حدیث با ممانعت هایی از جانب برخی حاکمان و تعدادی از صحابه مواجه گردید که موافقان با این عملکرد، با طرح دلایلی به توجیه این ممانعت برآمدند.

اگرچه اهتمام پژوهشگران و محققان در تألیف کتب متعدد در زمینه بررسی شواهد دال بر ممانعت دوره ی خلفا قابل تحسین است، اما باید متذکر گردید که هریک از این تألیفات با وجود داشتن محسّنات پژوهشی، از ذکر و یادآوری برخی نقدها و شواهد لازم غفلت ورزیده اند. در خور توجه است که دلیل منطقی این نقصان ها، اهمیت و گستردگی این بحث بوده که مجال پرداختن به تمام مباحث را در قالب یک کتاب و یا پژوهش نخواهد داد. از این رو، هریک از محققان به بخشی از این جریان گسترده تاریخی پرداخته اند.

محمد محمد ابوزهو از جمله محققان اهل سنت و اساتید دانشگاه الأزهر است که چشم و گوش مطالعه کنندگان کتب حدیثی با نام وی در اغلب منابع کتب حدیثی معاصر آشنا گشته و پژوهشگران نظرات وی را مورد نقد و بررسی قرار داده اند. او از جمله صاحب نظرانی است که با تألیف نظرات خود پیرامون تدوین حدیث در قرن اول در صدد آن بوده است که به ارائه

توجیهاتی همچون جلوگیری از اختلاف در بین مسلمانان، عدم رواج کتابت، ترس از اختلاط قرآن با حدیث و ... روآورد، اما واقعیت، خبر از امر دیگری دارد.

برخی حاکمان بنا بر انگیزه های شخصی و سیاسی، به اجرای سیاست ممانعت از احادیث نبوی مبادرت ورزیده و به بهانه محفوظ داشتن قرآن مجید از آمیزش با حدیث و توجیهات دیگر به نابودی حدیث دست زدند که آسیب های جبران ناپذیری بر این میراث گران سنگ وارد ساخت.

در این مجال سعی نگارنده بر آن بوده که به بررسی دیدگاه های ابوزهو در حوزه ی تدوین حدیث در قرن اول بپردازد تا بدین طریق دیدگاه وی در موضوع سیر تدوین حدیث در قرن اول و فراز و نشیب های آن در دوران پیامبر (ﷺ) و خلفا مورد تحلیل و واکاوی قرار گیرد.

پایان نامه حاضر جهت بررسی نظرات ابوزهو پیرامون تاریخ و تدوین حدیث در چهار فصل تنظیم گردیده است:

فصل اول، کلیات. شامل تعریف مساله، سؤالات تحقیق، پیشینه، ضرورت و روش تحقیق است و همچنین در پایان این فصل با بیان شرح حالی از صاحب نظر مذکور، محمد محمد ابوزهو، سعی در آشنایی خوانندگان با ایشان بوده است.

فصل دوم با عنوان «بررسی مبانی ابوزهو در مباحث تاریخ حدیثی» به ارائه و بررسی مبانی تأثیر گذار ابوزهو در موضوع تدوین و تاریخ حدیث پرداخته است.

فصل سوم با عنوان «بررسی تدوین حدیث در زمان پیامبر اکرم» با ارائه نظرات ابوزهو پیرامون تدوین حدیث در زمان پیامبر (ﷺ)، موضع و دیدگاه وی در این دوره مهم تاریخی تبیین شده و آنگاه با شواهد مسلم تاریخی مقایسه و مورد نقد قرار گرفته است.

در فصل چهارم به آخرین بخش این موضوع در قرن اول یعنی بررسی تدوین حدیث پس از رحلت پیامبر اکرم پرداخته شده است. از آن جا که بازه زمانی پایانی این موضوع، انتهای قرن اول است؛ لذا در این فصل، تدوین حدیث پس از رحلت پیامبر اکرم (ﷺ) تا انتهای قرن اول از منظر ابوزهو تبیین و بررسی شده است. قابل ذکر است که از جمله مهم ترین اهداف نگارنده از تنظیم این فصل، اشاره به فراز و فرودهای حدیث در زمان خلفا بوده است؛ چرا که

شناخت و آشنایی با ممانعت های این دوره، فهم آسیب های جبران ناپذیر به حوزه ی حدیث را قابل فهم تر خواهد کرد. به امید اینکه با درک و برداشت صحیح از وقایع تاریخی، گامی کوچک در راه حفظ این ثقل اصغر، سنت پیامبر اکرم (ﷺ)، برداشته شود.

فصل اول

کلیات

۱-۱. تعریف مسئله

دومین مرجع شناخت احکام و عقاید اسلامی پس از قرآن کریم، سنت رسول اکرم (ﷺ) است. گزارش های تاریخی نشان می دهد که کتابت در اغلب جوامع، امری با ارزش تلقی می شده است و بشر همواره برای انتقال و گسترش فرهنگ خود از آن استفاده کرده است. قرآن کریم و سنت رسول خدا (ﷺ) نیز بدین مهم در طی آیات و روایات توجه و تأکید کرده اند. کتابت و تدوین با توجه به نقش مهم خود، از دیرباز، اذهان محققان و دانشمندان را به خود مشغول کرده است که می توان از منظر قریب به اتفاق آن ها، نگارش را مهمترین وسیله برای ثبت معلومات و انتقال داده ها به نسل های بعد دانست.

شایان ذکر است که علی رغم اهتمام محققان به بیان ضرورت کتابت و تدوین حدیث، برخی علمای اهل سنت این مهم را در قرن اول بدون نقش و تأثیر معرفی کرده اند. از این رو، کتابت و تدوین حدیث در زمان پیامبر اکرم (ﷺ) و خلفای سه گانه مورد بحث جدی و محل آراء صاحب نظران فریقین گردید که از جمله این محققان، محمد ابوزهو، از اساتید دانشگاه الأزهر است که با تألیف کتاب «الحدیث و المحدثون» نظرات خویش را در مباحث منع نگارش حدیث در قرن اول، توجیهاات موافقان منع از نگارش، وضعیت سیاسی حاکم بر دوره خلفا نسبت به تدوین حدیث، بیان وجه امتیاز ابوهریره بر دیگر صحابه و ... مطرح نموده است. اکنون با در نظر گرفتن این مهم و تأثیر آن در حوزه ی حدیث، سعی بر آن شده است که دیدگاه و نظرات ابوزهو پیرامون سرنوشت حدیث در قرن اول هجری مورد بررسی و نقد قرار گیرد.

۱-۲. سوالات تحقیق

این پایان نامه در صدد پاسخ به سوالات زیر است:

۱-۲-۱. سؤال اصلی

تدوین حدیث از منظر محمد ابوزهو چه سیری را در زمان پیامبر (ﷺ) و خلفای راشدین (قرن اول) سپری کرده است؟

۱-۲-۲. سؤالات فرعی

۱. از منظر ابوزهو، نگارش حدیث در عهد پیامبر (ﷺ) چگونه بوده است؟
۲. ابوزهو، ممانعت های خلفای سه گانه نسبت به تدوین حدیث را چگونه بیان می کند؟

۱-۳. فرضیه های تحقیق

۱. ابوزهو، تدوین حدیث را در زمان پیامبر امری رایج دانسته است، اما بنظر می رسد موضعی متفاوت در زمان خلفای راشدین برای تدوین حدیث قائل باشد.
۲. به نظر می رسد که ابوزهو با تأثر از شواهد دال بر اهتمام ویژه ی رسول اکرم (ﷺ) نسبت به حفظ امت در راستای دستورات قرآن و آینده سنجی ایشان، بر این اعتقاد باشد که ثبت و تدوین سنت در زمان پیامبر (ﷺ) امری رایج بوده است.
۳. ابوزهو، به ممانعت خلفای سه گانه نسبت به تدوین حدیث اذعان دارد؛ لکن مانند دیگر صاحب نظران اهل سنت در پی توجیه و منطقی جلوه دادن عملکرد خلفا است.

۱-۴. پیشینه تحقیق

اگر چه کتب متعددی در موضوع تاریخ حدیث نگاشته شده و با ارائه تقسیم بندی های مناسب برای پژوهشگران، شناخت سیر تاریخی حدیث را آسان کرده است؛ اما طی بررسی ها و تتبع های لازم جهت یافتن مجموعه ی دربردارنده ی نظرات ابوزهو، کتاب و یا مجموعه ای به طور خاص یافت نشد. البته قابل ذکر است که نظرات ابوزهو مورد توجه برخی پژوهشگران از جمله سید محمد رضا جلالی حسینی، دکتر مجید معارف و ... قرار گرفته است اما نمی توان

به این کتب به عنوان منابعی مستقل در ارائه نظرات ابوزهو پیرامون تدوین حدیث در زمان قرن اول استناد کرد.

✓ تدوین السنه الشریفه: بدایته المبکر فی عهد الرسول (ﷺ) و مصیره فی عهد الخلفاء الی نهائیه القرن الأول، تألیف سید محمدرضا حسینی جلالی.

مؤلف در این کتاب به تشریح و توصیف مطالب مهمی از جمله سیره و سنت پیامبر (ﷺ) نسبت به تدوین و نشر حدیث، استمرار جریان کتابت حدیث در میان شیعیان، جریان منع تدوین حدیث و توجیحات ارائه شده و اثرات و پیامدهای آن‌ها پرداخته و برخی نظرات ابوزهو را به صورت اشاره در پاورقی متذکر شده است اما به تفصیل بدان نپرداخته است.

✓ تدوین الحدیث عند الشیعۀ الامامیۀ: بدایته المبکر فی عهد الرسول و مصیره حتی الکلبینی، تألیف محمد علی مهدوی راد.

بخش اول این کتاب به کتابت حدیث در روزگار پیامبر اکرم (ﷺ) و صحابه اختصاص دارد و به ماجرای منع تدوین حدیث، پس از حدیث رسول الله پرداخته و توجیه‌های متداول را نقد کرده است؛ اما به طور خاص در زمینه‌ی نظرات ابوزهو نقدی در این کتاب صورت پذیرفته است.

✓ منع تدوین الحدیث: قراءه فی منهجیه الفکر و اصول مدرستہ الحدیث عند المسلمین، تألیف علی شهرستانی.

مؤلف در آغاز کتاب به بررسی تدوین حدیث و اسباب منع آن پرداخته است و آنگاه در ذیل هر توجیه و رأی، صاحبان دیدگاهها و موافقان را به همراه سخنانشان معرفی کرده و با ادله متقن به بررسی و نقد آنها پرداخته است. گرچه این کتاب به طور مستقل در رابطه با اندیشه‌های موافقان منع تدوین حدیث نگاشته شده و از این منظر اثری ارزشمند است، اما به نظر می‌رسد که وی به دلیل تنوع و گستردگی دیدگاهها و توجیحات، نظرات صاحب نظران را به طور گزینشی مورد بررسی قرار داده است و به بحث پیرامون تمامی دیدگاههای صاحبان آراء نپرداخته است.

در مجموع می توان گفت که کتب مذکور به بررسی نظرات علمای اهل سنت در توجیه عملکرد خلفا به خوبی تألیف شده اند، اما به طور خاص و متمرکز در مجموعه ای مستقل به بررسی نظرات ابوزهو نپرداخته اند. در مقالات و پایان نامه های نگاشته شده در حوزه تاریخ تدوین حدیث نیز نوشته ای در این خصوص یافت نشد.

۵-۱. ضرورت انجام تحقیق

بدون شک، پس از قرآن کریم مهم ترین راه دستیابی به احکام و آموزه های دینی، سنت است که به عنوان دومین منبع شناخت معارف و معالم دین به شمار می رود. این منبع گرانسنگ در طول تاریخ با فراز و نشیب هایی روبرو بوده که منجر به پدیدار شدن مبانی نادرست در میان برخی علما گشته است. کیفیت تدوین حدیث، از جمله پژوهشهای مهمی است که با وجود فزونی نگاشته ها و تألیفات در این زمینه، هنوز حفره ها و ناگفته ها دارد و به نظر می رسد که هر کدام از تألیفات بنا بر جنبه هایی کامل و از دیگر جوانب ناقص هستند که شاید بتوان گستردگی موضوع را از جمله عوامل تأثیرگذار در این امر برشمرد. از این رو لازم دانسته شد که با نقد و تحلیل دیدگاه ابوزهو، به طور خاص، شبهات مطرح شده از جانب علمای معاصر اهل سنت به نحوی پاسخ داده شود.

۶-۱. روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات و مطالب در این پژوهش کتابخانه ای و از طریق تهیه و آماده سازی فیش و استفاده از کتب و مقالات بوده است و در پردازش اطلاعات، شیوه های نقد و آسیب شناسی، ترجمه و استنتاج بکار رفته است.

۷-۱. درباره ابوزهو

محمد محمد ابوزهو از جمله اساتید رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه الأزهر مصر است که به تدریس در این رشته تخصصی در دانشکده اصول الدین در سال ۱۳۶۵ هجری قمری

مشغول بوده است. ایشان صاحب دو تألیف به نام های « الحدیث و المحدثون » و « مکانه السنه فی الاسلام » بوده است.

محمد محمد ابوزهو در کتاب « الحدیث و المحدثون » سعی در تشریح نقش سنت و فراز و نشیب های آن در دوران های مختلف داشته است و بدین ترتیب این کتاب را در شش فصل تنظیم کرده است. این کتاب با اولین دوره، یعنی سنت در زمان پیامبر آغاز شده و در انتها به سنت تا عصر حاضر می پردازد. این پایان نامه در صدد بررسی و نقد دیدگاه وی نسبت به سنت در قرن اول است که حدود ۲۴۲ صفحه از کتاب مذکور را دربرمی گیرد. توجه بدین نکته خالی از فایده نیست که کتاب وی با وجود دربرداشتن عمده مباحث تاریخ حدیثی، مصادر مورد استناد را متذکر نشده است و به عبارت دیگر احادیث و مطالب منقول در کتاب خویش را به هیچ طریق توضیحی و ارجاعی مستند نکرده است.

به نظر می رسد که محمد محمد ابوزهو پس از نگارش کتاب « الحدیث و المحدثون » به نگارش کتابی دیگر به نام « مکانه السنه فی الاسلام » اقدام کرده است. این کتاب نیز دربردارنده ی مباحث ارزشمندی از جمله نقش سنت در تبیین و تفسیر قرآن، شبهات مرتبط با حجیت سنت و پاسخ به آنها، صحابه و جایگاه آنان در حراست از ساحت سنت و انتقال آن به نسلهای بعد، و دفاع از صحابه از جمله دفاع از ابوهریره است.

افزودنی است که با وجود تبعات گوناگون، به شرح حال بیشتری از ایشان دسترسی پیدا نشد و مطالعه ی تقریظ های کتاب مورد نظر « الحدیث و المحدثون » جز مدح و ستایش قلم وی و حاذق بودن او در این رشته از سوی برخی اساتید مطلب دیگری پیرامون وی را در بر نداشت.

فصل دوم

بررسی مبانی ابو زهو در مباحث

تاریخ حدیثی

توجه به مبانی از مهم ترین مباحثی است که برای بررسی و تحلیل دیدگاههای صاحبان آراء باید بدان توجه داشت. منظور از مبانی، پایه ها و زیربناهای تأثیر گذار در ارائه نظرات است. نخستین ملاک و معیار ارزیابی صحت احادیث، قرآن کریم است. بدین معنا که در صورت موافقت احادیث با محتوای والای قرآن، می توان آنها را از نظر مضمون پذیرفت و در صورت مخالفت با نصوص و محکومات قرآنی، کنار گذاشته می شود؛ هر چند که از نظر سندی صحیح باشد.

منظور از عرضه ی حدیث بر قرآن، تعیین و ارزیابی صحت و اعتبار روایات از طریق قرآن کریم است؛ قرآن به طور قطع از جهت دلالت، صحت انتساب و اصالت، از جانب خداوند منان است. با توجه به اطمینان از الهی و آسمانی بودن قرآن، حجیت روایات نیز می بایست از طریق ارجاع به آیات قرآن ثابت شود. به عبارت دیگر حجیت روایات به حجیت قرآن کریم باز می گردد. همانطور که روایات در اصل حجیت متکی به قرآن هستند، در تشخیص درستی یا نادرستی مفهوم و نصوص نیز مورد سنجش قرآن قرار می گیرند.^۱

در منابع حدیثی تفسیری کهن شیعه و اهل سنت، به طرق گوناگون روایات عرضه نقل گردیده است. در این روایات قرآن کریم را معیار سنجش صحت و ضعف منقولات حدیثی دانسته اند و راه شناخت را در عرضه این منقولات بر آیات الهی قرآن برشمرده اند.

اصل عرضه روایات بر قرآن کریم مورد پذیرش اکثر دانشمندان شیعه و اهل سنت بوده است چنان که در اغلب جوامع حدیثی فریقین با عبارات مختلف و مضمون واحد به کار رفته است، بنابراین می توان گفت که این روایات مورد قبول قشر اکثر علما بوده است. لذا برای نمونه به چند مورد از این احادیث در منابع فریقین اشاره می شود:

۱. عبدالله جوادی آملی، قرآن در قرآن، بی جا، (قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۸)، صص ۳۸۷-۳۸۸.